

Kənan Hacı

Azərbaycan ədəbi dilinin şəhd-şirəsindən, leksik imkanlarından ustalıqla istifadə edən yazıçılarımızın sayı çox azdır. Bu gün az qala, hər kəs bədii mətn yazır, amma heç də hamı öz doğma dilimizin incəliklərini, mənə çalarlarını bilmir. Ədəbiyyat hər şeydən öncə dil hadisəsidir, süjet xətti, struktur, fabula, bütün bunlar dilin bazası əsasında yaranır. Azərbaycan dilində ustalıqla qələm işlədən yazıçılarımızdan biri də Nurəddin Ədiloğludur. Onun üslubu, təhkiyə tərz, dilin mənə çalarlarından ustalıqla istifadə etməsi məmnunluq doğurur. Məhsuldar yaradıcılığı ilə daim ədəbiyyatımızın,

ətraf bölgələrdə yaşayan insanların keşməkeşli həyatından bəhs edir. Əsəri oxuduqca düşündüm ki, o dövrdə Azərbaycanın bütün bölgələrində eyni proseslər baş verib; məscidlər dağıdılıb, tövləyə, taxıl anbarına çevrilib, din xadimləri güllələnib, sürgün olunub, günahsız insanlar repressiyaya məruz qalıb. Qaçaq Mozu kimi haqq-ədalət qoruyucuları zavallı, köməksiz insanları Allahsız, dinsiz-imansız şeytanlardan qoruyub. 37-ci il repressiyası sanki zamanın burxulma nöqtəsidir, zaman sanki o illərdə büt-

həm informativ baxımdan təzələyir, həm də bu insanları bədii əsərin qəhrəmanı kimi fərqli rəkursdan görə bilir. Aşotun Həmzəoğlunun küreyinə xəncər saplaması cəzası qalmır. Qaçaq Mozu gülləni Aşotun alından vurur və Həmzəoğlunun intiqamını alır. Şeyx İbrahim arvadıyla birgə sürgünə yollanarkən amanzaman oğlu İzzət Qaçaq Mozuya əmanət etmişdi. Ölütəpənin atəyində baş verən atışmada İzzət təsadüf nəticəsində sağ qalır, onun həyatını Qurdbasar xilas edir. Kəskin süjet xətti, çevik təhkiyə, hadisələrin bir-birini əvəz

çəkdiyə kövrəkləşən, bir-birindən kəpənək qanadlarından da zərif olanlar mehın tumarına tab gətirməyib budaqlardan yerə tökülürdü. Təkcə meşənin möcüzəsi sayılan dəmirağaclar saçına xına qoymuş təbiət gözəllərinə bənzəyirdi. Yarpaqları saralsa da, dəmir kimi budaqlarından ayrılmırdılar".

Sizə bir maraqlı nüansı da deyim. Nurəddin Ədiloğlu zahiri görünüşü, ağırtaxta şəxsiyyəti ilə elə öz romanının qəhrəmanlarına bənzəyir, köhnə kişiləri təcəssüm etdirir. Qələminin qüdrətinə rəğmən bu nəsr pəhləvanı ədəbi

kitabı... Amma İlham qardaşımız gileyində haqlıdır, Nurəddinin dostları onun bədii yaradıcılığına dərinləndən bələd deyillər. Halbuki, onun əsərləri haqda akademik Nizami Cəfərov, filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifli, professor Rahid Ulusel, görkəmli ədəbiyyatşünas alimimiz, professor Nizaməddin Şəmsizadə və digər nüfuzlu qələm sahibləri yazılar yazıblar. Onu müasir Azərbaycan nəsrinin ustad yazıçısı mərtəbəsində görüblər. "Azərur", "Qara sarmaşiq", "Taxt və tabut" və sonuncu "Qaçaq Mozu" romanları da bədii vüsəti, yüksək sənətkarlığı baxımından peşəkar yazıçı qələminin məhsuludur.

"Qaçaq Mozu"nun süjet xətti tam açıqlamaq niyyətində deyiləm. Bu yazı Nurəddin Ədiloğlunun 65 yaşı (bu rəqəm mənə tə-

“Qaçaq Mozu” da Yezidin mərhəməti

Nurəddin Ədiloğlunun yubileyi əsnasında bir roman ətrafında gəzişmələr

ədəbi prosesin ön sıralarında addımlayan yazıçı yorulmadan, usanmadan müxtəlif janrlarda yazıb-yaradır.

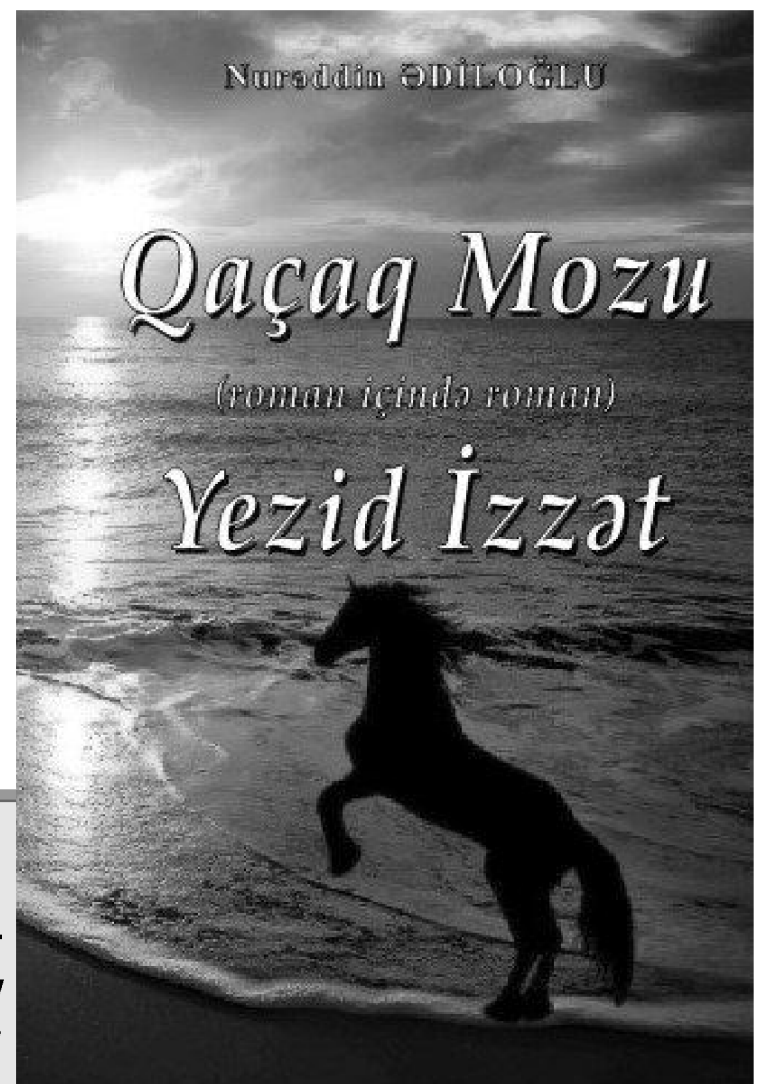
Mən iki mininci illərin əvvəllərindən onun hekayələrini, poeziya və romanlarını oxuyuram. Ədəbiyyatımızda hadisəyə çevrilmiş "Azərur" romanı haqqında ayrıca yazı yazmışam, bir kitabının redaktoru olmuşam. "Humanitar" qəzetində onunla birlikdə çalışmışıq. Bizi mərhum şairimiz Məmməd Kazım tanış etmişdi və mənə demişdi ki, "Nurəddinlə dostluq et, o, çox dəyərlı adamdır, yaxşı dostdur". İyirmi ildən çoxdur ki, dostluq edirik və mən onun yazıçılığından əlavə

rəyir, Şeyx İbrahimə atılan böhtanlar, mal-mülkünün əlindən alınması, bolşeviklərin ağılığı dövrü zamanın gedişatını zorla başqa məcraya yönəltdir.

Ölkəni fəlakətlər bürüyür, Şər taxta çıxır, hökmranlıq edir. Bolşeviklər qaçaqlara himayədarlıq edənəri tutub dama basır, ev-eşiklərini yandırır külünü göyə sovururdular. NKVD cəlladları xalqın qanına susayır, əksəriyyəti də erməni... "İtəmən" ləqəbli çolaq Aşotun törətdiyi əməllər saysız-hesabsız ailələri başsız qoyur. "Yeni həyat" qəzetinin əməkdaşı Məmmədəğa Sultanın qəzetdə çap olunan "İtəmən" yazısı xain Aşotun yuxusuna ha-

etməsi əsərdəki dinamizmi şərtləndirir.

Əsərdə Təbriz, Ənnağı kişi, Dəmirçi Çıraç kimi yüksək insani keyfiyyətlərə malik obrazlar da yadda qalır. Romanın ikinci adı "Yezid İzzət"dir. İzzət Şeyx İbrahim yeganə yadigarıdır, Qaçaq Mozunun dəstəsindən ayrılardan sonra dərzi sənətinə yiyələnir, müharibəyə gedib qayıdır, sevdiyi qızı ona vermirlər. Uşaqlıq dostu Mədətin xainliyi nəticəsində bu sevdə baş tutmur və İzzətin sevgilisi Sona özünə qəsd edir. Şəbih təməllərində birçə dəfə Yezid rolunu oynasa da su deyib inləyən uşaqlara su paylamağıyla adının qarşısına Yezid ayaması

“Qorabışirən ayın ortaları idi. Yay günəşi meşənin haylı-küylü, könül oxşayan gözəlliklərinə sarımtıl-qızılı rəng qatmışdı. Təndir həniritsinə bənzər istilər budaqlarda yarpaqları, talalarda ot-ələfi qovururdu. Çılpaqlaşan ağacların görkəmindən nigarançılıq yağırdu. Həzin meh saralıb qızarmış yarpaqlara asta-asta tumar çəkdiyə kövrəkləşən, bir-birindən kəpənək qanadlarından da zərif olanlar mehın tumarına tab gətirməyib budaqlardan yerə tökülürdü. Təkcə meşənin möcüzəsi sayılan dəmirağaclar saçına xına qoymuş təbiət gözəllərinə bənzəyirdi. Yarpaqları saralsa da, dəmir kimi budaqlarından ayrılmırdılar”

yüksək insani keyfiyyətlərini zaman-zaman keşf etmişəm. Nurəddin müəllim dərəcə şərikin olmağı, səmimiyyəti ilə insanın qəlbinə nüfuz etməyi bacarır. Hayküyü, özünəməxsus zarafatları ilə, ürəkden gələn şaqraq gülüşü ilə ətrafda müsbət aura yarada bilir. Bu optimizm onun yaradıcılığına da hakimdir.

Nurəddin Ədiloğlu indiyə qədər "Azərur", "Bakı açıq şəhərdir", "Qara sarmaşiq", "Taxt və tabut" romanlarını yazıb. Lap bu yaxınlarda çapdan çıxan "Qaçaq Mozu" romanı mövzu və mündəricə baxımından tariximizin son dərəcə mürəkkəb dövrünü əhatə edir. Roman içində roman kimi qələmə alınan bu əsər XX əsrin 20-30-cu illərində Masallıda və

ram qatır, amma gənc jurnalistlə döş-döşə gəlməkdən çəkinir. Məmmədəğa Sultan görkəmli alim, ədəbiyyatşünas Məmmədəğa Sultanovun prototipidir. Bu, həmin Məmmədəğa Sultanovdur ki, farsdilli ədəbiyyatın böyük bir qismini ana dilimizə tərcümə edərək klassik ədəbiyyatımıza misilsiz xidmətlər göstərdi. Uzun illər Əlyazmalar Fondunun direktoru kimi qiymətli əlyazmalarımızı göz bəbəyi kimi qoruyub yeni nəsilə ötürdü. Qanıçan Aşotla üz-üzə gəlmək hər oğulun hünəri deyildi, amma o zaman gənc olan Məmmədəğa "İtəmən" yazısı ilə bu xaini işə etmişdi.

Romanda bir sıra tarixi şəxsiyyətlərin parlaq obrazı yaradılıb ki, bu da oxucunun yaddaşını

qoşulur. Yezid İzzət Azərbaycan nəsrinin ən maraqlı, ən unikal obrazlarından biridir. Çox güman ki, ədəbi tənqid bu əsərlə bağlı öz sözünü deyəcək. Qaçaq Mozu ilə Yezid İzzətin paralel şəkildə izlənilən ömür tarixçəsi internetkustal mətnin yaranmasıyla nəticələnir.

Arabir yazıçı hadisələrə ara verib təsvirlərə keçir ki, burda öz ustalığını göstərir:

"Qorabışirən ayın ortaları idi. Yay günəşi meşənin haylı-küylü, könül oxşayan gözəlliklərinə sarımtıl-qızılı rəng qatmışdı. Təndir həniritsinə bənzər istilər budaqlarda yarpaqları, talalarda ot-ələfi qovururdu. Çılpaqlaşan ağacların görkəmindən nigarançılıq yağırdu. Həzin meh saralıb qızarmış yarpaqlara asta-asta tumar

cameədə mütəvazi davranmaqla əksər hallarda haqq etmədiyi laqeydliklə qarşılır. Qələm dostumuz, bənzərsiz şair İlham Novruzovun Nurəddinə həsr etdiyi şeirdə bir məqam var. Yazır ki...

Dünən, fəxrimiz, tank yazıçı, Nurəddin Ədiloğlunun yubileyi idi. Eh, gözəl məclis keçdi. Amma, 32 kitabdan, 32 söz oxumayanlar da, O qədər "Nədəndi" oynadı ki. Nitq söylədi ki, Ürək dolusu, boş-boş..

Nurəddin Ədiloğlunun indiyədək otuz iki kitabı nəşr olunub. Bir-birindən sambalı nəsr əsərləri, bədii publisistika, dramlar, şəhidlərimizə həsr olunmuş son iki

əccüb və heyretə gətirir, çünki Nurəddin bəyin vizual görkəmi bu rəqəmlə heç uyğun gəlmir, məşallah olsun!) tərifi ilə yazılsa da, mən əsas diqqəti onun sonuncu romanı "Qaçaq Mozu"ya yönəltmək istədim. Yeniyetmə vaxtlarımda Cəlal Bərgüşadın "Boz atın belində", Fərman Eyvazlının "Qaçaq Kərəm" romanlarını necə coşqun həvəslə oxumuşdumsa, "Qaçaq Mozu" da mənə eyni zövqü yaşatdı. Qaçaq haqqında bədii əsər yazmaq o qədər də asan deyil. Tarixilik, xüsusi təhkiyə tərz, dövrün, zamanın mənzərəsini yaratmaq bacarığı bu qəbil romanların vacib komponentlərindəndir. Nurəddin Ədiloğlu usta qələmiylə bizi bir əsr geriye apara bilir.

Xülasə, əziz qələm dostumu yeni kitabı və yeni yaşı münasibətilə təbrik edirəm! Düşünürəm ki, o, bundan sonra eyni gənclik şövqü ilə yazıb-yaradacaq, ədəbiyyatımızı qiymətli əsərləriylə zənginləşdirəcək.